

exponitur, diebus ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. »

FRATRIS AUTEM EIUS JUSTA, — puta innocentia, pia et sancta; quia Deum pluris se aestimans, meliores victimas ipsi offerrebat, ideoque ex invidia a fratre Cain occisus est. Tria maxime precœonia iustitie in Abel fuerunt, scilicet virginitas, sacerdotium et martyrium, ait S. Augustinus, vel quisquis est auctor lib. *Divers. Quest. ad Onosium*; unde et S. Cyprianus, lib. *De Bono Patient. ante medium*, ait Abelem initiasset martyrium, eumque Martyribus ad imitandum in exemplum statuit. Sic et Rupertus in *Isaia*, cap. LIX, Abelem vocat Protomartyrem. Hinc et Abel fuit typus Christi, qui fuit Martyrum caput et princeps, ut docet Irenæus, lib. IV, cap. XLII; S. Augustinus, lib. XII *Contra Faustum*, cap. IX et X; Prosper loco citato, et alii. Vide dicta de Cain et Abel, Gen. IV; et epist. *Juda*, vers. 44. Hæc de causa S. Augustinus civitatem Dei inchoat ab Abel, civitatem diaboli a Cain, lib. XV *De Civit.*, cap. VIII.

13. NOLITE MIRARI, FRATRES, SI ODIT VOS MUNDUS. — Hanc sententiam quasi consequens dedit S. Joannes ex antecedenti antithesi filiorum Dei et filiorum diaboli, v. g. Caini et Abelis, q. d. Sicut Cain odit Abelem, quia Caini maligna, Abelis vero iusta erant opera: ita pariter mundus, id est, Gentiles et mundani homines oderunt Christianos verosque fideles, quia ipsorum prava, fidelium vero sancta sunt opera. Alludit ad illud Christi in suo Evangelio, cap. XV, vers. 48: « Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. » Quid mirum si filii diaboli oderint filios Dei, cum pater eorum diabolus extreme oderit Deum Deique filios? Sicut non mirum est filios serpentum odisse filios hominum: contrarium enim odit sibi contrarium, uti nigredo odit, id est averat, albedinem, frigus calorem, amaritudo dulcedinem, malitia bonitatem, vitium virtutem, etc.

Porro cause cur mundus oderit et fideles et sanctos, sunt quinque. *Prima* est, dissimilitudo morum; mundani enim mundanos habent mores, sancti vero cœlestes. Illi tument ambitione, avaritia, gula, libidine; hi se deprimunt humilitate, paupertate, sobrietate, castitate. Nam sicut similitudo est causa amoris, sic dissimilitudo est causa odii, ait Aristoteles; hinc illud Horatii, lib. I, epist. 19:

Oderunt hincem tristes, tristemetque jocos,
Sedatum ceteros, agilen quavunque remissi.

Hanc causam dant impii, *Sapient.* II, 45: « Gravis, inquit, est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est alius vita illius, et immutata sunt viæ ejus. » Et S. Leo, serm. 9 *De Quadrages.*: « In bono ergo, inquit, proposito constitutus inimicitie dissimilium diabolo instigante non desunt, et facile in odia prorumpunt, quorum improbi mores detestabiliores sunt comparatione

reorum. Iniquitas cum iustitia non habet pacem, temperantiam odit ebrietatem, falsitati nulla est cum veritate concordia. Non amat superbia mansuetudinem, petulantiam verecundiam, avaritia largitatem, et tam peritiosas habet diversitas ista conflictus, ut etiam exterior conquiescat; ipsa tamen piorum cordium penetrantia inquietare non desinat; ut verum sit, quod qui voluerint in Christo pie vivere, persecutionem patientur; ut verum sit, quod omnis hæc vita tentatio est. » Mox vero aliam hujusce rei causam affert ab invidia malevolentiaque demonum desumptam. « Per istum, inquit, agonem, dilectissimi, ad premia æterna tendentibus, in eo maxime diaboli insidiatur astutia, ut quorum pervertere non potest probitatem, subruat fidem. » Simili de causa inter bestias dissimiles intercedit antipathia et odium, v. g. inter hyænam et pantheram, de quo Plinius, lib. XXVIII, cap. VIII: « Hyæne, inquit, pantheris terrore esse traduntur, ut non contentur quidem resistere, et aliquid de corio earum habentem non appeti; miramque dictu, si pelles utriusque contrariæ suspendantur, decidere pilos pantheræ. » Simile odium est inter lupum et ovem, inter canem et leporem, inter murem et felem, inter elephantem et rhinocerotem.

Secunda odii causa est invidia; quia enim mundani suis concupiscentiis irretiti non possunt surgere ad puritatem, virtutes et sanctitatem Sanctorum, dolent, eamque illis inviunt; presertim quia vident illos magnis certisque passibus tendere ad beatitudinem et gloriam cœlestem, se vero suis sceleribus tendere ad damnationem et gehennam. Sicut ergo damnati et demones oderunt Sanctos, sic et mundani.

Tertia est, quod mundani videant Sanctos se separasse ab eorum consortio, illudque assidue fugere; unde eos quasi sui cœtus apostatas oderunt. Hanc causam assignat Christus, *Matth.* XV, 48: « Si de mundo, inquit, fuissetis, mundus quod suum erat diligeret; quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. » Et impii, *Sapient.* cap. II, vers. 46: « Tanquam nugaces aestimati sumus ab illo, et abstinet a visis nostris tanquam ab immunditiis. »

Quarta, quia Sancti carpunt et redarguant prava mores mundi, imo sola Sanctorum vita est tacita mundanorum reprehensio. Hanc causam dant impii, *Sapient.* II, 42: « Circumveniamus, aiunt, justum, quoniam inutilis est nobis, et contrarius est nobis, et improperat nobis peccata legis, et diffamat in nos peccata discipline nostre. » Et Christus, *Joann.* XV, 8: « Cum venerit ille (Paraclitus), arguet mundum de peccato, et de iustitia, et de iudicio. »

Quinta, quia mundani pleni sunt amore sui, qui contrarii sunt Sancti, utpote pleni amore Dei; hinc laudem dignitatem et gloriam acquirunt,

quam eis mundani invident. Tritum est illud vulgi:

Dum cantis os rodit, socium quem diligit, odit.

Unde fremit et ringit, quia metuit ne socius canis, os vel partem ossis sibi eripiat. Et hæc est causa cur etiam mundus et mundani oderint viros religiosos, quia scilicet eos ob sapientiam et virtutem sibi vident preferri in concionibus, pulpitis, cathedris, etc., easque sibi eripi; quod sane nascitur ex amore sui et mundi, non Dei: vide Philonem, lib. *Quod deterius potiori insidiatur.*

Succinit S. Joanni S. Jacobus, cap. XLV: « Adulteri, inquit, nescitis quia amicitia hujus mundi mimica est Dei: » vide ibi dicta; et S. Paulus dicens: « Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem, » *Galat.* I, 10. Nota: Pro nolite mirari S. Fulgentius, lib. III *ad Trasimundum*, et Tertullianus in *Scorpiaco*, cap. XI, legunt, nolite expavescere. Nonnulli enim Christiani verecundiores et timidiore mirabantur, quasi quid novum et insolens, se ob susceptam Christi fidem, sanctamque vitam a suis amicis Gentilibus despicit, et odii haberi, imo vexari, et bonis spoliari, cum potius ab sanctitatem coli et amari juvareque debuissent, ideoque hæc odia expavescebant. Robotat ergo eos S. Joannes, docetque id non esse mirandum nec expavesendum, sed potius in eo laudandum et gloriantum; quia quos odit mundus, hos amat Deus. « Magis mirabile esset, si pravi homines diligerent eos qui secundum Christum pie vivunt, » ait Didymus. Quare ob hæc odia ne vel hilum remittendum est de sanctitate vel amore, sed potius in his obfirmandus, intendendus et majoribus incrementis perficiendus est animus; sicut calor objecto frigore per autiperistatim sese intendit, corroborat et adauget; adeo ut etiam mundanos nos odientes charitate superare, et ex inimicis amicos facere satagamus.

Hoc est quod ait S. Petrus, *epistol.* I, cap. IV, vers. 42: « Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis conlingat; sed communicantes Christi passionibus gaudete, ut et in revelatione glorie ejus gaudeatis exultantes. » Vere Seneca, lib. *De Providentia*, cap. I et seq.: « Deus, ait, virum bonum in deliciis non habet, experitur, indurat, sibi illum preparat, etc. Omnia adversa (vir bonus) exercitationes putat, etc.: marcet sine adversario virtus; tunc apparet quanta sit, quantum valeat polleatque, cum quid possit, patientia ostendit; » et S. Basilius, *Admont. ad filium spirit.*: « Fili, ait, patientiam arripe, quia maxima est virtus anime, ut velocius ad sublimitatem perfectionis possis ascendere. » Causam dat S. Augustinus, serm. 44 et 149 *De Tempore*, ut scilicet ex mundi odio Deus nos trahat ad amorem sui et cœli. « O infelicitas, inquit, generis humani! amarum est mundum et diligitur, puta si dulcis esset,

qualiter diligeretur? flores ejus quomodo colligeres, qui a spinis non removes manum? »

14. NOS SCIMUS, — non fide divina credendo nos esse justos et prædestinatos, ut volunt hæretici, sed certitudine morali et conjecturali, concepta ex testimonio bone conscientie, innocentis vite et consolationis Spiritus Sancti. Dicit hoc S. Joannes ad consolationem fidelium, ne timeant mundi odia, q. d. In hisce mundi odibus et persecutionibus soletur vos, o fideles, vobisque animos addat et exactat, quod per fidem et Christianismum translatis estis de morte peccati ad vitam cœlestem et divinam, scilicet in hac vita per gratiam, in futura per gloriam, quæ omnibus odibus superior est; hujus autem vite certum est iudicium, imo effectus, « quoniam (quod) diligimus fratres, » id est proximos. Dilectio enim hæc signum est, et effectus indubitatus gratiæ sanctificantis, et Spiritus Sancti, a quo quasi fonte increato manat omnis amor et dilectio. Vere S. Basilius in *Regulis brev.*, Regul. 44, et in *fusius disputat.*, Regul. 206: « Quomodo, inquit, certo persuasus esse aliquis potest Deum sibi peccata remississe? Nempse si affectionem animi in se animadvertit similem illius qui dixit: Iniquitatem odio habui, et abominatus sum, » etc.

Ubi tria dat signa inhabitantis gratiæ et justitiæ: *Primum*, odium peccati; *secundum*, mortificationem carnis et omnium malarum cupiditatum; *tertium*, zelum salutis proximi ex amore Dei provenientem, qualem habuit Paulus, dicens: « Quis infirmatur, et ego non infirmor? quis scandalizatur, et ego non uror? » *II Corinth.* cap. XI; et S. Gregorius, lib. I *Dialog.*, cap. 1: « Mens, inquit, quæ divino Spiritu impletur, habet evidentissima signa sua, virtutes scilicet et humilitatem; quæ si utraque perfecte in una mente conveniunt, liquet quod de presentia Sancti Spiritus testimonium ferunt. » S. Leo, serm. 8 *De Epiphania*, hæc tria gratiæ et sanctitatis assignat indicia: *Primum*, humilitatem; *secundum*, injuriarum condonationem; *tertium*, ea tribuere que sibi cupit impendi: « Quisquis, ait, hujusmodi est, Deum rectorem et habitorem sui esse non dubitet, » videlicet ita ut non pendeat animus, sed probabiliter id credat.

QUI NON DILIGIT (cum scilicet debet diligere, aut qui non diligit, id est qui odit, ut sit liptota aut miōsis), MANET IN MORTE, — puta manet in macula peccati habitualis, remanens post actum peccati transeuntem, indeque manet in reatu et obligatione ad mortem æternam, ex quo exire per se nequit, sed tantum per gratiam Christi, ait Thomas Anglicus. Quomodo anima, immortalis cum sit, peccato tamen non possit, elegantius explicuit S. Augustinus, lib. III *De Civit. Dei*, cap. 1: « Mors anime fit, cum eam deserit Deus; sicut corpori, cum id deserit anima. Ergo utraque rei, id est, totius hominis mors est, cum anima a Deo deserta deserit corpus; ita enim ne-

que ex Deo vivit ipsa, neque corpus ex ipsa. » Consentaneus Cyrillus Alexandrinus, orat. *De exitu animæ*: « Mors proprie est, non que animam dirimit a corpore, sed que animam a Deo separat: Deus vita est, a quo qui disjungitur, perit. »

Quin potius hæc animæ mors absolute in arcano sermone appellatur mors; nam mors illa corporis quam tantæ vere horremus, umbra duntaxat est et imago hujus veræ mortis, cum illa ne conferenda quidem. Unde S. Gregorius, lib. IV *Moral.*, cap. xvii: « In Scriptura, ait, mors carnis dicitur umbra mortis; quia sicut vera mors est, qua anima separatur a Deo, ita umbra mortis est, qua caro separatur ab anima. » Denique peccatum generat formidabilem illam æternæ damnationis mortem, de qua S. Augustinus, lib. VI *De Civitate Dei*, cap. ultim.: « Si anima in penis vivit æternis, mors illa potius æterna dicenda est quam vita; nulla quippe major et peior est mors, quam ubi non moritur mors. » Quocirca S. Basilus, homil. 5 in *Juditam Martyrem*: « Peccatum, ait, animæ est ægritudo, peccatum mors est anima, alioqui immortalis. Peccatum luctu est et implacabilibus lamentis dignum. Ob peccatum profuunt effusissimæ lacrymæ, nec desinat ab imo pectoris recessu jugiter posilire suspiriosus gemitus. » Ob hanc utique causam S. Hieronymus peccatorem vocat diaboli cadaver: « Cadaver, inquit, diaboli putridum, ob magnitudinem peccatorum dubitare non poterit, qui legerit peccatum esse foetidissimum, ipso peccatore dicente: Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices mææ a facie insipientiæ mææ: » ita ipse lib. VI in *Isaia* cap. xiv.

15. OMNIS QUI ODIAT FRATREM SUUM, HOMICIDA EST. — Probat id quod dixit: « Qui non diligit, manet in morte, » hoc syllogismo: Omnis homicida manet in morte; atqui omnis qui non diligit, eod. odit fratrem suum, est homicida: ergo omnis qui non diligit fratrem suum, manet in morte. Porro S. Joannes pro eodem habet non diligere fratrem et odisse fratrem, tum per miosin, quia minus dicitur, sed plus intelligitur, puta per negationem intelligitur affirmatio contrariæ; tum quia non diligere fratrem cum debeas eum diligere, censetur interpretativum odium, et sæpe id oritur ex expresso et formali odio.

Porro, qui odit fratrem suum homicida est, non actu et opere, sed: flectu et voluntate; quia, ut ait S. Hieronymus, epist. 36 ad *Castorinum*: « Cum homicidium ex odio sæpe nascatur, qui committit odit, etiamsi necdum gladio percusserit, animo tamen homicida est. » Sic Christus ait, eum qui concupiscit uxorem proximi esse adulterum, quia eam moechatus est in corde suo, *Matth.* cap. v, 28. *Secundo*, homicida est dispositive, quia odium disponit, et via est ad homicidium, sicut concupiscentia ad adulterium: ita Dionysius Carthusianus. Denique odium plenum est desiderium homicidii: difficillimum enim est

ut quem oderis, superesse velis: vide Antischum Monachum, *homil.* 28.

Mystice, qui odit fratrem homicida est sui ipsius, quia per odium occidit animam suam. Ita S. Ambrosius, *Precat. ad Missam*: « Qui, inquit, invidet, qui odit, non alium priusquam seipsum occidit; qui exultat in adversis proximi, et affligitur in prosperis ejus, alieno proximum, et sui petit gladio; » et S. Gregorius, lib. X *Moral.*, cap. xi, num. 18: « Vitam, ait, animæ culpa poluit, servatus vero contra proximum dolor occidit; menti namque ut gladius figitur, et mucrone illius ipsa viscerum occulta perforantur, qui scilicet a transfixo corde si prius non educitur, nihil in precibus divinæ opis obtinetur: quia et vulneris membris imponi salutis medicamentum nequeant, nisi ferum a vulnere ante subtrahatur. » Pari modo qui odit fratrem, animam ejus sæpe occidit; quia provocat eum ad odium, vindictam et rixas, quibus animam suam perimit.

Porro Alexander Papa, *epist.* 3, sic legit: « Omnis qui detrahit fratri suo, homicida est, et omnis homicida non habet partem in regno Dei. » Nam, ut ait hic Dionysius, triplex est homicidium: primum corporale, quod tollit esse naturæ; secundum, detractionis, quod tollit esse famæ, occiditque civiliter; tertium, odii.

NON HABET VITAM ÆTERNAM IN SEMETIPSO MANENTEM, — q. d. Non habet gratiam in seipso manentem, non manet in eo gratia, nec ipse in gratia, quæ obtinetur vita æterna, ut sit metaxymia: ita Cajetanus et alii. Aut proprie, « non habet, » id est non habebit, vel habere non potest gloriam vitam æternæ, ut vertit Syrus, ut sit enallage temporum, quia præsens ponitur pro futuro, q. d. Qui odit, non habet spem vitæ æternæ, nec eam sperare potest, sed manet in morte peccati, inde transiturus ad mortem æternam gehennæ (est miosis, ut dixi), juxta illud S. Augustini, *Prefat. in Psalm.* xxxi: « Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe; » unde Cain: « A facie, inquit, tua abscondar, et ero vagus et profugus in terra; omnis igitur qui invenerit me, occidet me, » q. d. ait S. Hieronymus, epist. 121 ad *Damasum*, quæst. 1: « Quisque ex tremore corporis et furiatæ mentis agitur, eum me esse intelligit, qui mereatur inferri. » Sic Poetæ fingunt Orestem ob cædem matris continuis furis agitalum: vide S. Augustinum hanc S. Joannis sententiam expendentem, *hom.* 40, inter 80, cap. II; et *hom.* 42, cap. VII.

16. IN HOC COGNOVIMUS CHARITATEM DEI, QUONIAM ILLE ANIMAM SUAM PRO NOBIS POSUIT, ET NOS DEBEMUS PRO FRATRIBUS ANIMAS PONERE. — Rediit S. Joannes ad vim, in dolem et hanc exemplar perfectæ charitatis, ejusque ideam et vivum exemplar proponit Christum, q. d. Christus eminentiam charitatis ostendit, ejusque legem fixit, non tam verbo quam facto, quando ipse animam, id est vitam suam posuit pro nostra: mortuus enim est, ut nos a

morte præsentis et æternæ liberaret, ac ad vitam gratiæ et gloriæ beate traduceret; quo facto quasi in imagine nobis legem charitatis depinxit, scilicet nos pari modo pro fratribus debere animam, id est vitam, ponere. Dicit ergo: « In hoc cognovimus charitatem Dei, » q. d. In hoc elucet clare immensa Dei charitas superans omnem charitatem et amorem parentum, cognatorum, amicorum, quod scilicet Deus infinitus et immensus, pro suis creaturis, puta hominibus peccatoribus, indignis et ingratis, ultro et liberaliter sine ullo suo commodo, aut fructu, imo cum magno incommodo et probro, vitam suam posuerit; eoque simul nobis tacite præcepit ut se imitemur, et similiter pro fratribus animam ponamus.

Nota: Non licet animam, id est æternam animæ salutem, prodigere pro æterna salute animæ proximi, quia charitatis ordo poscit ut magis diligam meam salutem, gratiam et gloriam, quam proximi; quocirca bona spiritalia, puta gratiam et gloriam, eorumque augmentum magis mihi velle et procurare teneo, quam proximo; hoc enim dicitur charitas ejusque ordo; licet tamen animam, id est temporalem animæ salutem et vitam prodigere pro æterna salute proximi, quia illa longe pluris faciendæ est quam temporalis propria. Unde cum ad illam comparandam necessarium est hanc prodigere, vel periculo exponere, id omnino faciendum est: hoc enim dicitur et jubet ordo charitatis. Ita S. Paulus et Paulinus pro fratribus animas posuerunt. Ita S. Sebastianus vitam suam exposuit morti et martyrio, ut S. Marcus et Marcellianum ex tentatione parentum nutantes in fide confirmaret. Ita S. Vitalis Urcisinum medicum in martyrio nutantem corroborans, mortem et martyrii lauream adeptus est. Similia legimus in Actis aliorum Martyrum et Sanctorum.

Sed quærens an liceat, et an quis teneatur animam, id est vitam temporalem, exponere pro vita temporali proximi? quia cum charitate tenear magis diligere, quam proximum, videtur pariter quod magis debeam diligere vitam temporalem propriam, quam proximi.

Respondeo: Ordinarie id verum est; extraordinarie tamen ob alias causas concurrentes, sæpe aliter faciendum est. *Primo* ergo tenetur vitam pro alio exponere, qui ad id se pacto promissio aut iurjurando obligavit. Ita milites in prælio debent ex justitia pugnare, et vitam exponere, quamdiu id spes victoriæ, quia ad id ex pacto et juramento se obligarunt.

Secundo, ex justitia legali tenetur civis pro patria et civitate vitam exponere: recta enim ratio dicitur partem esse exponendam periculo pro salute totius, v. g. Reipublicæ. Sic Samson collidendo postes domus, ejus ruina se cum Philistæis oppressit, ut eorum servitutem populum Dei liberaret, *Judic.* cap. xvi. Sic Beclii pro Romano exercitu, Codrus pro Atheniensi, Leonidas pro Spartano, morti se devoerunt, ut re-

fert Livius, Plutarchus, Valerius Maximus et alii.

Tertio, amicus non tenetur pro vita amici suam exponere: hoc enim est diligere proximum, « non sicut seipsum, sed plus quam seipsum, » quod doctrinæ regulam excedit, ait S. Augustinus, lib. *De Mendacio*, cap. vi. Si tamen exponat, laudabiliter facit: exponet enim illum pro honestate et bono virtutis amicitiae; licet enim pro ea, æque ac pro alia virtute, v. g. castitate, vitam exponere. Majus enim est bonum virtutis, quam vite: illud enim est honestum et spirituale, hoc naturale duntaxat et corporale. Tunc ergo vita propria exponitur, non ex amore vite alienæ, sed ex amore virtutis et ad aliorum exemplum, ut eis ostendat dignitatem virtutis amicitiae, utique in ea excellat: ita docet S. Augustinus, lib. *De Amicitia*, cap. x; S. Hieronymus in cap. vii *Michææ*: « Interrogatus, ait, quidam quid esset amicus? respondit: Alter ego. Unde Pythagorei duo vades esse invicem tyranno dederunt; » S. Ambrosius, lib. III *Offic.*, cap. xii; Franciscus Victoria, *Relect. de homicidio*, num. 24; Dominicus Soto, lib. V *De Justitia*, quæst. 1, art. 6; imo S. Thomas, II II, *Quæst.* XXVI, art. 4, ad 2, et ibid. Valentia, qui et addit alium casum, nimirum si quis ex ira me invadat, itaque me stringat ut vel debeam occidi, vel invasorem occidere, licite posse me permittere occidi, ne alium occidam, quia non teneo cum tanta difficultate et incommodo cædis alienæ vitam propriam conservare, præsertim quia eum occidam, non tantum corpus, sed et animam ejus perdo, utpote existentem in flagrant delicto invasionis et conatus homicidii. Simili modo possum exponere vitam pro luenda alterius castitate. Unde S. Ambrosius, lib. II *De Virginitate*, celebrat militem illum qui S. Theodora damnatam ad lupanar, commutando eum ea vestes, periculo violationis exemit: pro ea enim jam habitu virili et militari egressa damnata ad mortem, eam deinde sponte ad locum supplicii concurrentem, martyrii sociam habuit, ne eos tyranni gladius separaret, quos junxerat amor Christi. Simili modo S. Paulinus se pro filio viduæ exposuit servituti, quæ civilis est mors, ob amorem charitatis; ut scilicet heroicam actum, iusto excessum charitatis posteris in exemplum relinqueret: quem proinde mire celebrat S. Augustinus, Ambrosius, Hieronymus, et alii passim. Denique clara est sententia Christi: « Majorem hæc dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis, » *Joan.* xv, 13.

Idem viderunt Gentiles, qui laudant *Platodem* et *Orestem*, Nisum et *Euryalum*, *Damonem* et *Pythiam* amicos, quorum unus pro altero morti se ultro obtulit. Vide *Valerium Maximum*, lib. IV, cap. vii, et *Aristotelem*, lib. VII *Mor. Eudæmior.*, cap. vii: « Itaque, inquit, et simul esse et convivere, congaudere, condolere, absque se mutuo ne vivere quidem posse (una enim anima

sunt), sed commori, unius illius veræque amicitiae est. » Seneca, *epist.* 9 : « In quid, ait, amicum paro? ut habeam pro quo mori possim, ut habeam quem in exilium sequar. »

17. QUI HABUERIT SUBSTANTIAM (SYRUS, possessionem) HUIUS MUNDI, ET VIDERIT FRATREM SUUM NECESSITATEM HABERE (S. Cyprianus, lib. *De Opere et Eleemosyna*, legit, *desiderantem*; vel, ut vetus Editio habet, *esuriente*...), ET CLAUSERIT VISCERA SUA AB EO, QUOMODO CHARITAS DEI MANET (S. Augustinus legit, *manere poterit*) IN EO?—Educit hanc sententiam quasi consequentiam ex versu antecedenti; estque argumentum a minus verosimili ad majus, *g. d.* Si charitas Dei et Christus nos obligat ut ponamus animam pro fratribus, quod est difficillimum, ergo multo magis nos obligat ut illi egeni demus eleemosynam, quod est facillimum. Rursum, quia casus ille quo obligamur dare animam pro fratribus, raro occurrit, crebro vero occurrit obligatio levandi ejus indigentiam per eleemosynam, hinc ab illo ad hunc transit, *g. d.* Si durum vobis est dare vitam, date saltem eleemosynam proximo, quod vobis est facile: ita (Eumenius et S. Augustinus. Ita Joannes Eleemosynarius, cum quis celebrabat profusam ejus in pauperes liberalitatem, respondebat : « Frater, nondum pro te sanguinem fudi, sicut mandavit mihi Dominus Deus Christus, » uti refert Leonius in ejus Vita.

Ex hoc loco multi Doctores docent eleemosynæ præceptum obligare, non tantum in extrema proximi necessitate, sed etiam in gravi, adeo ut dives teneatur tunc erogare non tantum superflua, sed etiam necessaria statui suo, si minori suo incommodo possit avertere grave incommodum proximi. Ait enim S. Joannes : « Qui habuerit substantiam, græce *βίον*, id est *victum*, non superflua : victus enim et substantia, tam superflua quam necessaria complectitur. Rursum ait : « Et viderit fratrem suum necessitatem habere, » non extreme indigere; necessitas enim gravis vera est necessitas, esto non sit extrema. Vide Gregorium de Valentia, tom. III, disp. III, Quest. IX, puncto 4, et Bellarminum, lib. III *De Bonis Oper. la parte*, cap. VII. Hinc ait Ecclesiasticus, cap. IV, vers. 1 : « Fili, eleemosynam pauperis non defraudes, » *g. d.* Injuriam et fraudem illi facis, si eleemosynam ipsi debitam neges. Et S. Ambrosius, lib. I *Offic.*, cap. XXXI : « Grandis culpa, ait, si sciente te fidelis eget, si scias eum sine sumptu esse, fame laborare, ærumnam perpepi, qui præsertim egere erubescat. Vide S. Gregorium Nazianzenum, orat. *De Cura Pauperum*, et S. Chrysostomum, passim *De Eleemosyna*.

ET CLAUSERIT VISCERA SUA AB EO. — « Viscera » *sunt enim ecclesie commiserationis et symbolum misericordiae*, juxta illud *Thren.* II, 41 : « Conturbata sunt viscera mea, effusum est in terra jejunium meum, super contritione filiae populi mei. » Vide ibi dicta. Eumenius expendit *viscera*,

g. d. Qui in viscera sua non admittit miserorum commiserationem, ex iis excludit et evenat claritatem. Unde jubet Paulus, *Coloss.* III, 12 : « Induite viscera misericordiae. » Viscera sunt symbolum paterni, imo materni amoris; patres enim et matres filios suos vocant « viscera sua, » uti Paulus vocat Onesimum filium suum spiritalem, *epist. ad Philemon*, vers. 7, ubi S. Hieronymus : « Omnes filii, inquit, parentum sunt viscera. » Significat ergo *viscera* nos omnes ex eadem carne constare, esseque filios unius Adæ, et magis Dei, ac proinde invicem miserari et subvenire debere tanquam fratres fratribus, juxta illud *Isai.* LVIII, 7 : « Carnem tuam non despereris. » Rursum, *viscera* significat eleemosynam dandam ex magno commiserationis affectu, et hunc semper ostendamus proximo, si effectum præstare nequimus. Vide S. Gregorium, *XX Moral.*, cap. XXVI : « Audiant, ait, duri et immiseri cordes tonitrua Sapientis, *Proverb.* XXI, 13 : Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, et ipse clamabit, et non exaudietur. »

Ad hæc viscera miserationis induenda fidelis incitat Salvianus, lib. IV *ad Ecclesiam Catholicam*, dum docet Christum in pauperibus esse mendicum, omnibusque indigere; quare in Christum crudeles esse qui bona sua erogant in cognatos qui non indigent, et Christum in pauperibus egere sinunt. « Sunt, ait, quibus desiit multa, non desint omnia. Christus tantummodo solus est, cui nihil est, quod in omni humano genere non desit. Nullus servorum suorum exultat, nullus frigore ac nuditate torquetur, cum quo ille non algeat. Solus cum esurientibus esurit, solus cum silietibus silit. Et ideo quantum ad pietatem illius pertinet, plusquam ceteri eget; omnis enim egestuosus pro se tantum, et in se eget; solus tantummodo Christus est, qui in omnium pauperum universitate mendicet. Et cum hæc ita sint, quid ais, o homo, qui Christianum te esse dicis, cum Christum egere videas, ut facultates tuas quibuscumque non indigentibus derelinquas? Christus pauper est, et tu opes divitum cumulas? Christus esurit, et tu delicias affluentibus paras? Christus etiam aquam sibi desse queritur, et a te apothecæ ebriosorum vino replitur? Christus rerum omnium egestate conficitur, et a te luxuriosis copiae congregatur? Christus tibi pro muneribus a te datis premia simpliciter promittit, et tu nil præstituris cuncta largiris? Christus tibi et pro bonis bona immortalia, et pro malis mala æterna proponit; et tu nec bonis cælestibus flecteris, nec malis perennibus commoveris; et credere te Domino Deo tuo dicis, cujus nec remunerationem desideras, nec iudicium contremiscis. » Deinde demonstrat talia non habere fidem, nec credere Christo promittenti eleemosynariis amplam remunerationem : « Si ea que aliis relinquis, ideo relinquis, quia profutura ei cui reliqueris, certus es : sic pro-

fecto si quæcumque religiosis muneribus prorgasses, profutura esse tibi crederes, tibi absque dubio peculiariter deputares; quia quanto te plus amas quam eos quibus relinquis, tanto magis tibi relinqueres, si profutura ea tibi met, vel tenui opinione iudicares. Non enim te odisti, ut prodesse tibi nolis; sed quæ pauperibus dereliqueris, profutura tibi esse non credis; sicut credis aliis magis quam tibi consulis? quia profuturum tibi opus religiosum esse non credis; sicut credis Itaque, sic recipies. Tu Salvatorem per pauci pendis, et te Salvator nihil. Tu Christum postponis aliis, et te omnibus Christus. Tibi in comparatione etiam hominum perditiorum vilis est Dominus, et tu eris inter perituros ultimos deputandus. » Deinde ostendit eos graviter peccare, tum quod pauperes non juvent, tum quod sua magno labore et dolore parva, conferant iis qui illis ad pompam, gulum et luxuriam abutuntur; unde exclamat : « O quanto melius quæcumque illa es, quanto melius et salubrius pauper fueras et egestiosa, quam dives! paupertas enim te Deo insinuare potuisset, divitiæ ream esse fecerunt. Rectius ergo per indigentiam salva fieres, quam per opes tuas et te et alios prægravasses : te scilicet, dum male alii relinquis; alios, dum a te relicta et ipsi usu inhumanissimo male possident, et post se male aliis derelinquunt. Si vis ergo quæcumque illa es, si vis tibi esse consultum, si vis æternam habere vitam et cupis videre dies bonos, relinque substantiam tuam indigentibus sanctis, relinque claudis, relinque cæcis, relinque languentibus; sint facultates tuæ alimenta miserorum, sit opulentia tua pauperum vita, ut illorum refrigeria premia tua sint, ut illorum refectio te reficiat. » Hæc enim omnia recipies a Christo, quia Christum in pauperibus fecisti hæredem; et inferius acruis in eos invecus : « Das, inquit, res tuas divitibus, et egenis negas. Das luxuriosis, et negas sanctis. Das cuicumque fortasse perditio, et negas Christo : prout ergo iudicasti sic iudicaberis, sicut elegeris sic recipies. Non habebis cum Christo partem quam desperxisti, cum his habebis quos prætulisti. »

Notent hæc divites Christiani, præsertim Ecclesiastici, qui bona que ab Ecclesia acceperunt, Ecclesie et pauperibus reddere tenentur, peccantque graviter si iis dant cognatos; a quia res Ecclesie nihil aliud sunt nisi vota fidelium, pretia peccatorum et patrimonia pauperum, » ait S. Prosper, lib. II *De Vita contempl.*, cap. IX et X; quem vide, æque ac S. Bernardus, *epist.* 24, ubi ait : « Væ tibi, Episcopi, qui peccata populi commedis, ac si propria tibi minus sufficere viderentur, etc.; non licet tibi de facultatibus Ecclesie luxurari, et in superfluitatibus consumere, sed solum vivere : non licet ditari, non licet consanguineos extollere, et non licet palatia ædificare; denique quidquid præter necessarium victum ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non

est, rapina est, sacrilegium est. » Et S. Basilus, orat. in illud, *Destruam horrea mea* : « At tu, ait, Nonne spoliator es, qui que dispensanda accepisti, propria reposita? Est panis famelici, quem tu tenes; nudi tunc, quam tu in conclavi conservas; discalceati calceus, qui apud te marcescit; indigentis argentum, quod possides inhumana. Quocirca tot pauperibus iniquum facis, quot dare valeres. » Quare ethnica, inhumana, ferina et barbara est Stoicorum et Seneca, lib. II *De Clementia*, cap. V, vox et sententia, misericordiam non esse virtutem, sed vitium molliis, flexilis et effeminati animi; æque ac illa Plauti, teste Lactantio, lib. VI, cap. XI :

Male meretur qui mendico dat quod edat,
Nam et illud quod dat perit,
Et illi prodebit vitam ad miseriam.

Humanius, sapientius et pietius Valerius Maximus, lib. IV, cap. VIII : « Erat, inquit, opibus excellens Gillias, sed multo etiam animo, quam divitiis locupletior, semperque in eroganda potius quam in contrahenda pecunia occupatus, adeo ut domus ejus quasi quædam munificentis officina crederetur. Alimenta inopia laborantibus, dotes virginibus pauperate pressis, subsidia detrimeturum incursum quassatis erogabantur. Hospites quoque benignissime excepit, variis muneribus ornati dimittebantur. Quodam tempore quingentos simul Gelsenium equiles, vi teipentatis in possessiones suas compulsos, aluit ac vestivit. Quid multa? non mortalem aliquem, sed propitiæ fortunæ benignum dicesse esse sinum; quod Gillias possidebat, omnium quasi commune patrimonium erat. » Quid hic dicent Christiani, qui a Christo Domino amplissimam provisionem audiverunt : « Date, et dabitur vobis. »

18. FILIOLI MEI, NON DILIGAMUS VERBO, NEQUE LINGUA, SED OPERE ET VERITATE. — Sancti S. Joannes præceptum dilectionis, hic declarat qualis illa esse debeat, scilicet non verbalis, sed realis; non otiosa, sed operosa; non linguax, sed verax, id est, non adulatoria, ficta et hypocritica, sed sincera, cordialis et vera, quia talis fuit Christi; linguam enim opponit veritati, quasi hypocritam et simulationem sinceritatis et cordiali amoris, ut a Christiana charitate et fideli amore omnem fraudem, dolum et fictionem excludat. Nam nulli sunt amici linguæque, quos Theognis vocat *ἀπὸ γλώττης καὶ μύτης προσομιλίας*, qui verbis sunt liberales, re parci; qui montes aureos promittunt, sed obolum non dant; qui saccos blanditiarum effundunt, sed unciam auri, imo panis non præstant. Hi fucati sunt et hypocritæ, quia verba non sciunt famem et sitim esurientis et sientis, sed cibus et potus; nec promissa vestiunt nudum, aut carcere liberant, sed vestes et nummi. Unde de talibus ait S. Jacobus, cap. II, vers. 15 : « Si autem frater et soror nudi sint, et indigeant victu quotidiano, dicat autem aliquis ex vobis illis :

Ne in pace, calefactimini et saturamini; non dederitis autem eis quae necessaria sunt corpori, quod proderit? Sic et fides quae non habet opera, mortua est in semetipsa; » pari modo dilectio, quae non habet opera, mortua est: vide S. Gregorium, XXI *Moral.*, xiv, ubi post multa concludit: « Dilectio nostra semper exhibenda est veneratione sermonis ministerio largitatis. » Et S. Bernardus, sermone 30 *in Cantic.*, explicans illud: « Ordinavit in me charitatem, » citansque haec S. Joannis verba: « Nec linguae mentientis, inquit, in hac dilectione recipit fictum, nec rursus afficientis exigit sapientiae gustum. Opere diligamus et veritate, quod videlicet moveamur ad bene operandum quaedam vividae charitatis impulsu, quam sapidae illius charitatis affectus; » et inferius: « Da mihi hominem qui ex toto corde diligit Deum, se vero et proximum, etc., atque in hunc modum ad cetera quoque Dei ordinata intendat amorem, despiciens terram, suspiciens caelum, utens hoc mundo tanquam non utens, et inter utenda et fruenda intimo quodam mentis sapore discernens, ut transitoria transitorie, et ad id duntaxat, quod opus est prout opus est curat, aeterna desiderio amplectatur aeterno: talem, inquam, da mihi, et ego audacter illum sapientem pronuntio, cui nimirum quaeque res revera sapiunt prout sunt, et cui in veritate atque securitate compelli gloriari, et dicere: Quia ordinavit in me charitatem. Sed ubi ille, aut quando ista? »

Nota: Si quis non potest opere et effectu succurrere, quia v. g. est pauper, huic sufficit lingua et affectu succurrere consolando, orando, consulendo, etc. Rursus qui succurrit effectu, debet quoque succurrere affectu, ut non tristis, morosus, objurgans, sed hilaris et blandiens det eleemosynam, juxta illud Pauli: « Qui miseretur in hilaritate. » *Rom.* xii, 8; et *Eccl.* xviii, 13: « Fili, in bonis non des querelam, et in omni dato non des tristitiam verbi mali. Nonne ardorem refrigerabit ros? sic et verbum melius quam datum. Nonne ecce verbum super datum bonum, sed utraque cum homine justificato, » graece *καταπραΰνει*, id est *gratioso*, q. d. Vir justus utrumque praestabit, scilicet tam datum quam verbum bonum.

Denique praecclare S. Gregorius, homil. 3 *in Evang.*: « Nec tamen, inquit, sibi aliquis credat, quidquid sibi animus sine operis attestatione responderit: de dilectione Conditoris lingua, mens et vita requiruntur; nunquam est Dei amor otiosus: operatur enim magna, si est; si vero operari renuit, amor non est. » Et S. Chrysostomus, hom. 53 et 68 *ad Popul.*: « Quo plura, inquit, dederis Deo, eo plus te diligit; quibus majora debet, plus tribuit et gratiae: cum aliquem videt cui nihil debet, cum fugit et adversatur; cum vero intuetur eum, cui aliquid debet, continuo ad eum accurrit. Omnia ergo tibi facienda sunt, ut Deum habeas debitorem. » Qua vero id ratione

fieri possit, sic plane explicat: « Nunc hujusce rei tempus est: nunc enim esurit, nunc sitit, nunc nudus est in pauperibus; cum vero haec vita elapsa fuerit, tui non indigebit; et nunc indigere vult propter te. Cibari a te vult, ut te cibet; indui, ut te induat. Pecuniam ergo contemne, non contemnaris; ut dives sis, tua largiter da; ut colligas, disperge, imitare seminantem. Semina in benedictionibus, ut de benedictionibus et metas. »

Et S. Leo, serm. 6 *De Jejunio 10 mensis*: « Constantius, inquit, esto, Christiane largitor: da quod accipias, sere quod metas, sparge quod colligas. Noli metuere dispendium, noli de dubio suspirare proventu. Substantia tua cum bene erogatur, augetur; et concupiscere sectari misericordiae lucrum, aeterni quaestus est sectari commercium. Munerator tuus vult te esse munificum, et qui dat ut habeas, mandat ut tribuas, dicens: Date, et dabitur vobis; implectenda est tibi promissionis istius gratulanda conditio. » Paucis autem interjoculis: « Qui ergo, ait, pecunias amat, et multiplicare opes suas immodicis optat augmentis, hoc potius sanctum foenus excoeret, et haec usurarum arte dicescat, ut non hominum laborantium captet necessitates, ne per dolosa officia laqueos incidat insolubilium debitorum, sed illius sit creditor, illius fenerator qui dicit: Date, et dabitur vobis, et qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. » Et concludit: « Si benignus esset animae suae, illi bona sua crederet, qui et idoneus fidejussor est pauperum, et largissimus redditor usurarum. » Quocirca merito dixit Chrysostomus, « eleemosynam artem esse omnium quaestuosissimam. »

19. In hoc (scilicet si diligamus non verbo et lingua, sed opere et veritate) cognoscimus quoniam (quod) ex veritate sumus, — id est, sumus veraces, veraciter ambulamus, veram habemus dilectionem, sumus quasi filii veritatis, id est, verae et sincere charitatis.

Secundo, « ex veritate, » id est, ex Deo et Christo « sumus: » ita (Eumenius, Deus enim est prima et summa veritas, ac vera charitas, juxta illud: « Ego sum via, veritas et vita, » *Joan.* xiv, 6; et cap. xviii, vers. 37: « Ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. » Quocirca recte concludit S. Augustinus, *De Moribus Ecclesiae*, cap. xxxii: « Charitati victus, charitati sermo, charitati habitus, charitati vultus aptatur; coiter in unam conspiraturque charitatem; hanc violare tanquam Deum nefas dicitur; huic si quis resistit, expugnatur, atque excidit; hanc si quis offendit, uno die durare (in monasterio) non sinitur: sciunt ita commendatam esse a Christo et Apostolis, ut, si haec una absit, inania; si haec adsit, plena sint omnia. »

Et in conspectu ejus suadebimus corda nostra. — Primo, Hugo, Lyranus et Dionysius exponunt,

q. d. Snadebimus corda nostra, ut studeant proficere in melius, et meliora excogitent, omnemque suam cogitationem, studium et intentionem dirigant in Deum, satagendo illi in dies magis magisque placere.

Secundo, Joannes Ferus explicat, q. d. « In conspectu ejus suadebimus corda nostra, » id est, fiduciam nanciscemur impetrandi quidlibet a Deo.

Tertio et magis genuine, « suadebimus corda nostra, » id est, suadebimus cordibus nostris, ut vertunt S. Augustinus, Pagninus et Tigurina; Vatablus vertit, *placabimus corda nostra*; Syrus, *persuasum reddituri sumus cor nostrum*; alii, *secura reddemus corda nostra*, q. d. Conscientiam habebimus pacatam et securam in conspectu Dei; vere enim persuadebimus cordi nostro nos esse ex veritate, hoc est, vere charitati studere, dum diligimus non verbo et lingua, sed opere et veritate. Graecum enim *πειθω*, id est *suadeo*, construitur cum accusativo, qui Latina syntaxi vertendus est per dativum: ita S. Augustinus, Beda et alii. Graecizat ergo interpretes hic, aequae ad *Judith* xii, 10: « Suade Hebraeam illam, » pro *suade Hebraeae illi*. Verum quia hic sensus includitur in eo quod proxime precessit: « In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus, » ut ab eo distinguamus id quod sequitur: « Et in conspectu ejus suadebimus corda nostra, » hinc,

Quarto et planissime, sensus est, q. d. Si diligamus non lingua, sed opere et veritate, « in conspectu ejus, » id est, Deo et Christo omnia conscientiam « suadebimus, » id est probabimus et persuadebimus « corda nostra, » scilicet esse ea veritate, uti paulo ante dixit: dat enim fructum dilectionis operose et verae, ut ad eam fideles invitet, q. d. Qui diligunt duntaxat verbo et lingua possunt mentiri hominibus, ac fingere se ex corde diligere, et non Deo; hic enim cor intuens videt dilectionem illam esse labilem, non cordialem. Qui vero diligunt proximum opere et veritate, non reformidant oculum et iudicium Dei; sed audent comparare in ejus conspectu, audent libera fronte se ejus tribunalis sistere, audent ea corda sua pandere ac probare, et ostendere ea in veritate, veraque charitate esse fundata: se scilicet vere Deum et proximum propter Deum diligere, se Dei legi et voluntati satisfacere, illique soli placere contendere: ita (Eumenius. Simili modo Paulus ait, *Galat.* i, 10: « Modo hominibus suadeo, an Deo? » q. d. Ego causam meam probare et persuadere satago Deo, non hominibus: ita S. Chrysostomus. Unde S. Augustinus legit: « Ego Deo, non hominibus, probatum me reddere cupio. » Vide ibi dicta, et S. Augustinum, lib. I *Contra Secundinum*, cap. 1: « Senti de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset. »

Moraliter docet hic nos S. Joannes omnia opera nostra examinare ad regulam et limam intuitus

et iudicii divini; saepe enim nos concupiscentia, mundus aut demon decipit, ut putemus nos agere pure ob amorem Dei, quod agimus impure ob concupiscentiam, vel amorem nostri. Quare antequam actionem aliquam aggrediamur, ad hanc normam eam conformato: « Ita sincere age hanc actionem, tanquam qui conspiciaris a Deo, qui omnia videt et notat, quique omnium exactam a te exiget rationem; qui perfecte hoc age, quasi ultimum sit hoc opus tuum, quasi illico post illud moriturus. » Cum dubitas quid agendum, dubium resolve ex hoc principio: « In dubio hoc elige, quod in hora mortis voles te elegeris. In hoc negotio hoc age, sicut cupis rationem reddere Christo in die iudicii. »

Ita faciebat Psaltes: « Providebam, inquit, Dominum in conspectu meo semper, » *Psal.* xv, 8. Eliseus Joram regi: « Vivit, ait, Dominus, in cuius conspectu sto, » *IV Reg.* cap. iii, vers. 14. Ita Paulus: « Gloria nostra, ait, haec est, testimonium conscientiae nostrae, quod in simplicitate cordis et sinceritate Dei, et non in sapientia carnali, sed in gloria Dei conversati simus in hoc mundo, » *I Cor.* ii, 12.

Ita S. Xaverius: « Ubicumque fuero, inquit, meminero me in orbis theatro, et in oculis Dei versari. » Ita noster Campianus agonem martyrii obiturus: « Spectaculum, ait, facti sumus mundo, et angelis, et hominibus, » *I Cor.* iv, 9. Hinc imitemur, ita in conspectu ejus suadebimus corda nostra. »

20. QUONIAM SI REPREHENDERIT (καταρτίωσκει, id est arguat, condemnet, ut vertit (Eumenius) nos cor nostrum (quod lingua diligamus, non opere et veritate, esto idipsum dissimulemus, et exterioris iactemus contrarium, frustra id facimus, quia) MAJOR EST DEUS CORDE NOSTRO, ET NOVIT ANIMA. — q. d. Si tuam hypocrisin non potes celare cor tuum, multo minus celabis eam Deum, qui corde tuo major et profundior est, ac intilimus illud videt, magisque illi praesens est quam tu ipse. Si conscientia tua te reprehendit et condemnat, quanto magis reprehendet et condemnat te Deus, qui est praesens et iudex conscientiae? Unde Syrus vertit, *quod si cor nostrum reprehendat nos, quanto major est Deus corde nostro?* « Si cor nostrum, ait (Eumenius, quod exiguum est, labore nequimus, quo pacto Deum qui nusquam non adest, latere valeamus; » et S. Augustinus: « Cor tuum, ait, abscondis ab homine, a Deo absconde si potes; et mox: « Perhibet tibi testimonium conscientia tua, quia ex Deo est. Si ex Deo est, noli illam velle ante homines factare, quia nec laudes hominum te levant in caelum, nec vituperationes inde te depriment; ille videt, qui coronat; ille sit testis, qui iudico coronaris. » Vere Diadochus, *De Perfect. spirit.*, cap. c: « Longe majus, ait, est iudicium Dei conscientia nostra. » Unde Paulus: « Mihi, ait, pro minimo est ut a vobis iudicer, aut ab humano die. Qui autem judi-

cat me, Dominus est: ita ipse, I *Corinth.* iv, 4; et Psaltes, *Psal.* lxxvii, 7: « Accedet homo ad cor altum (græce βάσις, id est profundum), et exaltabitur Deus, » q. d. Homo profundo et abdito corde et consiliis multa mala, dolos et simulationes excogitabit; sed Deus eo altior et profundior erit; profundius enim illud subit, ut intueatur et iudicet ejus consilia dissipando et vindicando. Unde Symmachus, Aquila et Theodotion pro ירמיהו jerehim, id est exaltabitur, legentes ירמיהו jorem, id est sagittabit, vertunt, mentem et cor profundum hominis Deus confregit, vel sagittabit.

Quare accommodatilia, non genuina, est expositio Thomæ Anglici, q. d. Si magna est cordis offensa, suiq. reprehensio, major est Dei misericordia ad eam condonandam. Impia enim est Caini vox, *Gen.* iv, 13: « Major est iniquitas mea quam ut veniam merear. » Et illa aliorum: « Major, » id est, liberalior, ditior, plenior, perfectior, « est Deus corde nostro; » quia solus ipse cordis nostri desideria satiat et explet, imo exuberat in immensum, nec his capi potest, sicut mare capi nequit cochleari.

21. SI COR NOSTRUM NON REPREHENDIT NOS. — Καταγνώσκω, quod S. Augustinus vertit, « si cor nostrum non male senserit; » Oecumenius, « si non condemnet, ut indemnati apud nos ipsos simus, fiduciam habemus ad Deum, » quod omnia quæ petimus, quibusque indigemus, ab eo impetramus, ut sequitur. Hoc est quod canit Psaltes *Psal.* cxviii, 6: « Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis. » Ex adverso de impio male sibi conscio, ait Sapiens, *Proverb.* xxviii, 9: « Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis. » Nam, ut ait S. Gregorius, X *Mor.*, cap. xv vel xvii: « Diffidit accipere se posse quod appetit, qui profecto reminiscitur nolle se adhuc facere, quod divinitus audivit; et cor nos in petitione reprehendit, cum resistere se præceptis ejus quem postulat meminit. » Auctor Imperfecti, hom. 13 in *Matth.*: « Sicut oleum, ait, accendit lumen lucernæ, ita bona opera dant animæ confidentiam; nam justus quasi leo confidit, » *Prov.* xxviii, 1.

22. ET QUODCUMQ. PETIVERIMUS (quod petendum est, puta revera bonum ad Dei gloriam, nostramque et aliorum salutem pertinens, vel conducens. Ita se explicat Joannes, cap. v, vers. 14, dicens: « Quæcumque petiverimus secundum voluntatem ejus, audiet nos »), ACCIPIEMUS AB EO, — aut certe aliquid melius eo quod petimus. Explicat hic fiduciam quam parit bona conscientia apud Deum, ex effectu, qui est quod impetret omnia que postulat a Deo. Causam dat: « Quoniam mandata ejus custodimus, et ea que sunt placita coram Deo facimus. » Congruum enim est, et congrua merces obedientiæ et amicitie, ut si homo faciat voluntatem Dei, Deus vicissim faciat voluntatem hominis, juxta illud: « Voluntatem timentium se faciet, » *Psal.* cxlvi, 19. « Man-

data dilectionis intelligit, ut diligamus alterutrum, uti præcessit. Ita S. Augustinus.

Alludit ad illud promissum Christi: « Si manseritis in me, et verba mea in vobis manserint, quodcumque volueritis, petetis, et fiet vobis, » *Joan.* xv, 7. Oratione enim operatio, et vicissim operatio fulciri debet oratio, juxta illud S. Gregorii, lib. IX, *epist.* 43: « Inanis fit oratio, ubi prava est actio; actio enim preces orationum superat. » Hoc est quod ait Jeremias, *Thren.* vi, 41: « Levemus corda nostra cum manibus ad Deum in celos. » Nam, ut explicat S. Hieronymus, vel potius Rabanus: « Cor cum manibus levat, qui orationem suam operibus roborat. Nam quisquis orat, sed operari dissimulat, cor levat et manus non levat: quisquis vero operatur, et non orat, manus levat, et cor non levat. Juxta ergo Joannis vocem, tunc cor fiduciam in oratione accipit, cum sibi vitæ pravitatis nulla contradicit, et bonorum operum oratio orationi concinit. » Quin et Iacobi, teste Plutarcho in *Laccon.*, erat proverbium: « Adnota manu fortunam esse implorandam, » quo significabant, « frustra Deum invocari, nisi quis addens industriam manum rotæ admoveret. »

Docet ergo hic S. Joannes orationem habere vim ex fiducia, fiduciam vero oriri ex observatione mandatorum; nam impiis qui ea violant, minatur Dominus, *Isaia* i, 13: « Cum extendere manus vestras, avertam oculos meos a vobis; cum multiplicaveritis orationem, non exaudiam: manus enim vestras sanguine plene sunt. » Alibi: « Aggravata est auris ejus ut non exaudiat, sed iniquitates vestras diviserunt inter vos et Deum vestrum; » et *Malach.* ii, 2: « Maledicam benedictionibus vestris, » Et in eandem sententiam Salomon, *Proverb.* xxviii, 9: « Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis. » Denique David: « Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? » *Psal.* xlix, 16. Idipsum expertus regius Propheta psallit: « Me autem propter innocentiam suscepisti, et confirmasti me in conspectu tuo in æternum, » *Psal.* xl, 13; et: « Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum, » *Psal.* xxxiii, 16; et: « Anima nostra sustinet Dominum, quoniam adiutor et protector noster est: in eo letabitur cor nostrum, et in nomine sancto ejus speravimus, » *Psal.* xxxii, 20. Unde idem alios docens: « Delectare, inquit, in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui, » *Psal.* xxxvi, 4. Imo petitiones ipsas prevenit, juxta illud: « Desiderium pauperum exaudivit Dominus, » *Psal.* ix, 17. Igitur non ipsas modo preces, sed etiam tacitas cogitationes ac desideria, antequam orando exprimentur, prevenit et adimplet Dominus in his qui vere pauperes sunt spiritu. Ita S. Dominicus dicitabat se nihil a Deo postulasse, quod non accepisset. Idem professus est S. Thomas Aquinas,

S. Scholastica, soror S. Benedicti; S. Catharina Senensis et alii.

ET EA, QUÆ SUNT PLACITA CORAM EO, FACIEMUS. — « Placita, » quia ab eo jussa. Placita ergo sunt præcepta Dei, sicut placitum Regis est præceptum Regis. Placita tamen quoque sunt consilia Dei, puta consilia Evangelica. Qui enim perfecte Deo placere satagit, hic ejus non tantum jussa et præcepta, sed et nutus ac consilia amplectatur: quod uti arduum, ita Deo gratissimum est; unde S. Bernardus, *serm.* 1 *De Dedic. Ecclesiæ*, religiosum vel monachum vocat perpetuum miraculum. In hoc ergo omnis nostra sanctitas consistit, puta in studio et conatu placendi Deo semper, ubique et in omnibus. Hic enim est actus purissimus et perpetuæ charitatis.

Ubi nota: Duplex est amor, concupiscentiæ et amicitie. Amor concupiscentiæ est, quo studemus placere Deo, ut ab eo gloria æterna quasi mercede donemur; qui est actus bonus, sed magis spei, quam charitatis, juxta illud: « Inclina vi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem, » *Psal.* cxviii, 412. Amor amicitie est, quo pure satagimus placere Deo, eique placita adimplere non ob spem mercedis, sed ex puro amore; quia scilicet non amamus, cupimusque et rem placentem et gratam facere, in qua ipse sibi complectat seque oblectet, ut ejus oculos, animum et mentem placeamus. Hic est actus puræ et perfectæ charitatis (1).

Hunc habuit Christus a primo instanti conceptionis sue, eumque tota vita continuavit, donec ultimum in cruce spiritum in manus Patris resignavit. « Ego, inquit, quæ ei placita sunt, facio semper, » *Joan.* viii, 29; et: « In capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam. Deus meus voluit, et legem tuam in medio cordis mei, » *Psal.* xxxix, 9. Ita Paulus monet *Romanos*, xii, 2, ut studioso perquirant, « quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta; » et *Colos.* cap. i, vers. 9, « postulantes ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia et intellectu spirituali, ut ambuletis digne Deo per omnia placentes. »

Unde viri sapientes docent optimam esse praxim augendi Dei gratiam et merita, si qualibet hora cogites: Quid hæc hora a me requirit Deus? quid hoc momento vult me facere? quid hoc instanti magis beneplacitum est? Illudque agendum statim exsequare et opere compleas. Sic famuli regis qualibet hora cogitant quid placeat regi, quid ipse velit, omnesque regis nutus observant, et illico quod innuit perficiunt, ut non tam ire quam

volare videantur: quanto magis nos Domini Dei nostri nutus observare debemus, illicque in omnibus obsequi Dei, inquam, quæ est augusta illa et summa majestas, summa æquitas, summa sanctitas, summa sapientia, summa bonitas, summa potentia; Dei, qui est summus noster et omnium dominus, legislator, iudex et vindex; Dei, qui nos creavit, conservat, redemit, sanctificat, singulique momentis innumeris beneficiis cumulatur. Hoc est quod ait S. Gregorius, lib. VI *Moral.*, cap. xii vel xiv: « In cunctis que agimus, vim supernæ voluntatis inquiramus. » Ammon Abbas apud S. Ephrem, tom. II, in *cap. parenet.* x et seq.: « Voluntatem Dei, ait, tanquam vere regnum celorum, ac coronam vitæ perfectæ, desidero quovis tempore perferre, credens toto corde illud omnem humanam prudentiam utilitate superare, et in quacumque re primum probes oportet, an Dei sit voluntas ista. » Joannes Abbas moriens gaudebat, aliosque idem doceret dicens: « Numquam meam feci voluntatem, » uti refert Cassianus, lib. V *De Institut. remon.*, xxviii. Noster B. Aloisius Gonzaga dicitabat se lete mori, nec ullius rei, ac præsertim nimis austeritatis, habere scrupulum, quod nihil fecisset nisi ex voluntate Dei, cuius interpres erat superior. Hoc est quod Deus laudat et celebrat, dicens: « Vocaveris voluntas mea in ea, » *Isaia* lxxi, 4. Vide S. Bernardum, *serm.* 38 in *Cont.*, et tract. *De Diligendo Deo*.

23. ET HOC EST MANDATUM EJUS (dixerat S. Joannes nos accepturos quidquid petiverimus ab eo, « quoniam mandata ejus custodimus: » hic explicat quemam ista illa mandata, aitque esse duo. *Primum*), UT CREDAMUS IN NOMINE (id est in nomine, est hebraïsmus: Græce *ἰσχυρα*, id est nomina) FILII EJUS JESU CHRISTI (hoc est, ut credamus in Jesum Christum Dei Filium: *nomen* enim ponitur pro re nominata metonymice, juxta illud: « In nomine Jesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium et infernorum, » quod explicans subdit: « Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus in gloria est Dei Patris, » *Phil.* ii, 9. *Secundum*), ET DILIGAMUS ALTERUTRUM. — In his enim duobus quasi fundamentis et radicibus cetera continentur: credere enim in Jesum Christum, est simul in eum sperare, eum amare, colere, adorare et per omnia obedire. Ita Oecumenius. Rursum credere in Jesum Christum Filium Dei, est pariter credere in Deum Patrem et in Spiritum Sanctum. Pater enim est Filius Pater; ac Pater et Filius includunt vim, imò actum spirandi Spiritum Sanctum, ut alibi dixi. Denique præceptum dilectionis proximi includit et præsupponit præceptum dilectionis Dei: propter Deum enim diligendus est proximus. « In his » autem « duobus mandatis universa lex pendet et Prophete, » *Matth.* xxiii, 40. « Minus enim, ait S. Augustinus, lib. X *Conf.*, cap. xxix, te, Domine, amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. O amor qui semper ardes, et nunquam extingueris, cha-

(1) Tertius a S. Thoma distinguitur amor, scilicet benevolentia, seu simplex actus voluntatis, quo volumus aliquid bonum, sine reclamatione ex parte ejus: ut cum videmus duos ignotos cursores in certamine, quorum unum volumus vincere. Ita Doctor Angelicus, II II, *Quest.* xxvii, art. 2.

ritas Deus meus, accende me. Continentiam jubet; da quod jubes, et jube quod vis.»

Sicut dedit mandatum nobis. — Vox mandatum toties repetita significat Christum unice et crebro mandasse et commendasse dilectionis mutue præceptum, tum Apostolis, ut idipsum ubique prædicarent et sæpe inculcarent; tum fidelibus, ut illi plane et plene obedirent.

24. Et qui servat mandata ejus, in illo manet, et ipse in eo. — Vox manet significat moram et habitationem, item intimam conjunctionem et societatem. Manet ergo Deus in obediente.

Primo, per «mandatum» et legislationem: lex enim, et consequenter legislator, manet in subdito, qui ei obedit; sicut doctrina doctoris manet in discipulo, qui eam audit et haurit, juxta illud: «Verbum Dei manet in nobis,» cap. II, vers. 14; ac vicissim subditus manet in lege et legislatore per disciplinam et obedientiam, qua ei inhæret et obedit.

Secundo, per amorem: qui enim mandata Dei custodit; Deum diligit, ac ab eo diligitur. Unde manet in Deo, sicut amans per affectum et amorem manet in amato. Anima enim magis est ubi amat quam ubi animat; vicissim manet in Deo, sicut amatum objective manet in amante. Eodem modo Deus manet in eo, scilicet et tanquam amans et tanquam res amata: «Qui enim adhæret Domino, unus spiritus est,» I Cor. VI, 17. Vide S. Bernardum, serm. 71 in Cant.

Tertio, diligens et obediens manet in Deo per clientelam; vicissim Deus manet in diligente per patrocinium, directionem et regimen quasi ejus tutor et custos, juxta illud Psalm. xc, 1: «Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur.» Unde Syrus verit: *Qui servat præceptum ejus, per ipsum servatur.* Hoc est quod ait Zacharius, cap. II, vers. 8: «Qui tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei.» Parum fuit dicere, me tangit: sed eam partem nominavit que est in homine charissima, eademque ad sensum mollissima. Et Deus ad Abraham: «Noli, ait, timere; ego protector tuus, et merces tua magna nimis.» Hinc orat Psaltes: «Esto mihi in protectorem et in domum refugii.» Psalm. xxx, 3. Unde eleganter Beda: «Sit, inquit, tibi domus Deus, et esto domus Dei: mane in Deo, et maneat in te Deus. Manet in te Deus, ut te contineat; manes in Deo, ne cadas. Serva mandata ejus, tene charitatem, noli te divellere a fide illius, ut gloriaris in presentia ipsius, et securus manebis in eo, modo per fidem, tunc per speciem. Manebit et ipse perennis in te, juxta quod et Psalmista decantat: In æternum exultabunt, et habitabis in eis.» Psalm. v, 12. Et S. Chrysostomus in cap. VIII ad Rom. explicans illud, vers. 14, *Quicumque spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei:* «Ad comparandam, ait, filiorum hereditatem non satis est divino semel imbuti spiritu, nisi ejus ducatu perpetuo regamur, cum nauclerus sit anime nostræ,

auriga et ductor, agens nos in prælium contra spirituales nequitiæ in celestibus.»

Quarto, manet Deus in amante, quasi locatum in loco: Anima enim sancta est thronus, templum et colum Dei, uti docet Paulus I Corinth. III, 17, et Isaias cap. LXVI, vers. 4 et 2.

Denique Deus manet in justo substantialiter, quia suam essentiam et substantialiter justo communicat; facit enim eum consortem divinæ naturæ, II Petri I, 4. Vide ibi dicta.

Et in hoc (per hoc) scimus (q. d. Hoc indicio cognoscimus) quoniam (quod) manet in nobis, (nimirum) de spiritu (Græca et Syrus, ex spiritu) quem dedit nobis. — Probat servantes mandata, ideoque diligentes Deum manere in Deo, ac Deum in ipsis, q. d. Ex Spiritu Sancto ejusque charitate que facit nos alterutrum diligere, cæterisque ejus virtutibus et donis quasi ex effectibus, cognoscimus quod ipse Spiritus Sanctus, ac consequenter Pater et Filius maneant et habitent in nobis, juxta illud: «Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis,» Roman. v, 5. Unde sequitur nos vicissim manere in Deo. «Deus enim charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo,» cap. IV, vers. 16. Ita S. Augustinus, Beda, Œcumenius et alii. «Ista connexio, ait S. Augustinus, satis aperte declarat fraternam dilectionem non solum ex Deo, sed etiam Deum esse, quam vicissim tanta auctoritate prædicari. Cum ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem (1).»

Nota, *scimus*, non fide divina, quam hæretici specialem vocant, quasi fideles certo credere debeant se habere fidem et gratiam Dei; non etiam certitudine physica et absoluta, ut vult Catharinus, sed certitudine morali et conjecturali, qualis ex signis et conjecturis, puta ex fuga peccatorum, studio virtutum, præsentim humilitatis, mortificationis, charitatis, contemptus mundi, etc., haberi solet; et quo majora quis in se hæc signa experitur, eo majorem habet certitudinem, quod sit in gratia Dei. Unde quo magis crescit in virtutibus, eo certior sit de sua gratia et salute; adeoque Andreas Vega, lib. IX in *Concilium Tridentinum*, cap. ultimo et penultimo, docet Sanctos posse habere tantam certitudinem quæ excludat omne dubium et metum contrarii, ut moraliter non dubitent de sua gratia: quomodo certo credimus Constantinopolim esse ex communi omnium assertionem, esto eam non viderimus; aut potius sicut sacerdos rite ordinatus certo scit se esse sacerdotem, et baptizatus scit se esse baptizatum, vel quia ic a viris fide dignis audivit, vel quia adultus se baptizari vidit; quæ ratione dicebat S. Antonius: «Ego Deum meum amo, non

(1) Alii: Est autem certissimum argumentum, nobis Deum inhabitare, quod nobis dedit de Spiritu suo, scilicet dona Spiritus Sancti, quibus certo nihil majus in tua vita nobis dari poterat.

timeo.» Hoc paucorum est et eximie Sanctorum, qui diu et ferventer Deo servierunt; qui tamen si spectent suam infirmitatem, formidare possunt ne forte fallantur in hac sua credulitate, esto actu non formident. Cæteri et formidare possunt, et actu formidant. Ita S. Hieronymus in cap. VI *Metaphysicæ*: «Nulla hora, ait, dormire, nullo tempore securi esse debemus, sed semper expectare diem judicii.» S. Gregorius, lib. VI, epist. 22 ad Gregorium, Augustæ cubiculariam: «Secura, ait, de tuis peccatis fieri non debes, et quousque veniat ultima vitæ tuæ dies, semper suspecta, semper

trepida metnere culpas debes.» S. Bernardus, sermone 3 *De Adventu*: «Cum et moam et proximi conscientiam debeam servare, neutra mihi satis nota est: utraque abyssus est imperscrutabilis, utraque mihi nox est.» Vide Concilium Tridentinum, sess. VI, cap. XVI. Communiter ergo Sanctorum certitudo et fiducia mixta est cum metu et formidine de opposito, juxta illud Pauli: «Cum metu et tremore vestram salutem operamini,» Philipp. II, 12. Voluit id Deus, ut hic metus nobis esset frenum ad humilitatem et stimulus ad actionem virtutis.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Pergit inculcare veram Christi fidem, et charitatem tam Dei quam proximi. Primo, a vers. 1 usque ad vers. 7, docet discernendos esse spiritus, an sint veritatis, an erroris, hoc signo, quod spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo sit; qui vero solvit Christum, sit ex mundo et diabolo. Secundo, a vers. 7 ad 13, multis commendat charitatem, eo quod Deus sit charitas, et ex charitate Filium suum per incarnationem nobis dederit, etc. Tertio, a vers. 13 usque ad finem, tres præcipuos charitatis fructus et effectus recenset: primus est, quod habens charitatem in Deo maneat, et Deus in eo; secundus, quod charitas datura sit fiduciam in die judicii; tertius, quod charitas foras mittat timorem.

1. Charissimi, nolite omni spiritu credere, sed probate spiritus si ex Deo sint, quoniam multi pseudoprophetae exierunt in mundum. 2. In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est; 3. et omnis spiritus qui solvit Jesum, ex Deo non est, et hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, et nunc jam in mundo est. 4. Vos ex Deo estis, filii, et vicistis eum, quoniam major est qui in vobis est, quam qui in mundo. 5. Ipsi de mundo sunt: ideo de mundo loquuntur, et mundus eos audit. 6. Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus spiritum veritatis, et spiritum erroris. 7. Charissimi, diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, et cognoscit Deum. 8. Qui non diligit, non novit Deum, quoniam Deus charitas est. 9. In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. 10. In hoc est charitas, non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, et misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris. 11. Charissimi, si sic Deus dilexit nos, et nos debemus alterutrum diligere. 12. Deum nemo vidit unquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, et charitas ejus in nobis perfecta est. 13. In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, et ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. 14. Et nos vidimus, et testificamur, quoniam Pater misit Filium suum Salvatorem mundi. 15. Quisquis confessus fuerit quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, et ipse in Deo. 16. Et nos cognovimus et credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus charitas est: et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo. 17. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicii; quia sicut ille est, et nos sumus in hoc mundo. 18. Timor non est in charitate; sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet: qui autem timet, non est perfectus in charitate. 19. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus